

Outloud Podcast

[Podcast]

Priča Ljuša Krasnićija, preživelog iz masakra u Meji (27.4.1999).

Prvi deo: Život pre rata

Ljuš (Lush): Nalazimo se u zaseoku "Kodra e Hutit", u selu po imenu Ramoc; naše selo je poprilično geografski raštrkano. Zauzima veliko područje, ali ima mali broj stanovnika. Kada su u pitanju životni uslovi, pre rata, pre 1999, bili smo velika porodica. Živeli smo u potpunom skladu sa našim komšijama.

Moji roditelji, Đoni (Gjoni) i Maria, imali su 11 dece, sedam sinova i četiri ćerke. Otac mi je bio zemljoradnik i neimar. Odrasli smo u pomalo teškim uslovima, ali smo nekako uspeli da steknemo obrazovanje. Bili smo zaposleni i tada smo radili na građevini i u poljoprivredi.

Naš veliki brat je bio rapsod. Bio je folklorista i pevač; očigledno je da ne možete da budete pevač a da prethodno već niste rodoljub. Međutim, u doba vladavine Srbije, patriotizam se smatrao neprijateljskim delovanjem; on je imao poneke čarke sa njima i kratka zatvaranja.

Drugi brat je pohađao Mašinsku školu. Bio je auto-mehaničar i radio u gradskoj fabrici "Metalik". U ratu, 1998. godine, postao je komandir voda, komandir desetine. Desetina, tako se zvalo. Naravno, nakon što je NATO počeo da bombarduje, sve se promenilo i širom Kosova su počeli da se sprovode masakri. Ja sam bio treći brat, ali sam sada najstariji u porodici.

Drugi deo: Rekapitulacija

Ljuš: Generalno gledano, do devedesetih godina, a posebno 1998. i 1999, živeli smo dobro. Zatim, kao i svugde na Kosovu, tragedije su počele da se dešavaju i u našem mestu. Najveća se zbila 27. aprila 1999, kada je 25 sela, počev od Junika, Crvene Reke, pa sve do Đakovice, opkoljeno sa svih strana u režiji vojske i policije. Vojska se uglavnom zadržala u planinskim predelima, sa namerom da protera svakoga, sve meštane pomenutih sela i da sprovede etničko čišćenje, kao što nam je svima poznato.

Masakr od 27. aprila 1999. se desio u utorak. Bio je jedan od najvećih na Kosovu. Zatim je usledio masakr u Velikoj Kruši, Ljubeniću, Izbici, i tako dalje. Po čemu je ovaj poseban jeste to što su, nedelju dana ranije, u jednom selu podno ovog, u Meji, ubijena četvorica službenika Službe državne bezbednosti (UDBA).

Nedelju dana kasnije, srpska vojska i policija izvršili su tipičnu osvetničku operaciju i osvetili 100 za jednog. Pošto su toga dana njih četvorica ubijena, nedelju dana kasnije ubijeno je 377 Albanaca. Naravno, civila. Zatim su usledile uzastopne tragedije.

Bilo nas je oko 50 članova porodice koji su čekali, kao što je to bio čest slučaj, da ih isteraju iz kuća; to se desilo negde oko sedam sati uveče 27. aprila 1999. Jedan od moje braće, Pašku (Pashku), stariji, živeo je u gradu, ali je ovde došao jer je bilo bezbednije. Međutim, umesto da ovde pronađe sigurnost, bio je te sreće da ga uhvate. Opolmila nas je Jugoslovenska armija. Bila je to redovna vojska; podelili su nas. Prvo, muškarce iz porodice. Bilo je oko 15 muških članova koji su imali 15 ili više godina. Usledile su pretnje i vređanje, ali ne mogu da kažem da su se loše ophodili prema nama, imajući u vidu kako su mogli. Još jednog seljana su ubili ovde, u našem dvorištu. Tada nam je bio u gostima. U pitanju je Pjeter Maraši (Pjetër Marashi).

Kada smo bili opkoljeni, on je bio gost. Dao se u beg nakon što je ugledao Srbe. Dok je bežao, upucali su ga, ubili. A nakon toga, posle jednočasovnog opkoljavanja, komandir vojne jedinice je pozvao nekoga. Dobro znam srpski i znam da je rekao: "Imam nekoliko ljudi ovde. Da ih upucam?"

Ne znam šta mu je taj drugi odgovorio, ali se on, posle toga, zlokobno nasmešio. Nisu nam dozvolili da ništa ponese sa sobom, ni hleb, ni vodu, ni bebaću odeću, ništa... Nisu mi dozvolili ni da oslobodim stoku, jer je već bila unutra zatvorena... Samo su nam rekli, "morate da idete u Koronicu", a Koronica je bila na pet kilometara udaljenosti odatle. "Sprovešće se provera da se ustanovi da li ste koristili oružje i sutra ćete se vratiti kućama." Bio je to samo izgovor, da nas ne bi uznemirili dok nas odvoze, ali su u poslednjem trenutku odvojili trojicu mojih rođaka iz muške grupe: ujka Petera i moju braću Paškua i Marka. Sa njima je bio još jedan zarobljenik; kasnije smo saznali da je u pitanju Hisen (Hysen) Dragani, iz Skivjana, obližnjeg sela, za koga smo kasnije saznali da je doživeo istu sudbinu kao i moja braća. Ubijen je na istom mestu, prenesen u Batajnicu, a kasnije, 2005. godine, vraćen i ponovo pokopan na groblju u Meji.

Treći deo: Progon

Ljuš: Nakon što su ih odveli i otišli u suprotnom pravcu, primorali su nas da se ukrcamo na traktore komšija i da se zaputimo ka Albaniji, da se preselimo i napustimo svoje domove, pa je tako i bilo.

Tada je počelo da se smrkava. Na put smo krenuli posle zalaska sunca.

Bilo nas je skoro 100 osoba sa dva traktora u koloni; tada ih je ovde [u selu] toliko i bilo. U tom času nije bilo mnogo kolona u pokretu, jer je veći deo progona realizovan ujutru, a kod nas je to bilo kasno uveče.

Na putu ka Koronici prošli smo kroz dva policijska punkta. Na jednom od njih su bila tri ili četiri policajca koji su nas pokrali dok smo bili u traktorima, uzevši nam novac, zlato, itd. Zatim, nekih 200 metara posle toga, ponovo nas je zaustavila grupa policajaca, ali su nam oni samo tražili legitimacije. Zadržali su nas tek oko 10-15 minuta, nakon čega su nam dopustili da nastavimo putovanje. Pa smo ga nastavili, pridruživši se grupi od stotinjak drugih prognanih. Otišli smo i

tamo ostali nedelju dana u kući neke braće naših rođaka. Mnogi ljudi na Kosovu su tih dana morali da ostanu sa svojim rođacima, pa smo tako i mi.

Zatim smo se preselili u drugo selo, gde smo ostali do 11. juna, dana kada je Kosovo oslobođeno. Tek smo tada dobili šansu, priliku da se vratimo u svoj zavičaj, na naše ognjište, gde je, nažalost, sve bilo spaljeno i uništeno. Što je još gore, tada nismo znali kakva je sudbina trojice ubijenih rođaka.

Četvrti deo: Sudbina naših rođaka

Ljuš: Kružile su razne lažne informacije, ne samo dok je rat trajao, kada je sve bilo konfuzno, već su, i nakon oslobođenja Kosova, ljudi i dalje mislili da su ovi živi, da ih negde drže kao zatvorenike. Nije bilo informacija, samo lažnih informacija.

Na svu sreću, kada su u pitanju slučajevi u mojoj porodici, odmah smo počeli da pronalazimo brojne tragove. Ukazivali su na to da su pobijeni.

Pronašli smo svedoka, jednog Roma koji je radio u opštinskoj firmi u Čabri, a koja je pružala pogrebne usluge i koja je od policije dobila zaduženje da ih pokupi iz šume, sa mesta na kom su pobijeni. Da uzmu te četiri osobe. On ih je pokupio Lodom. Lada Niva je bilo vozilo kojim su često prevoženi sanduci. Koristila se za pogrebne usluge; za obične, javne poslove. I tu, prema rečima svedoka, prema rečima Roma, on ih je pokupio, jednom dvojicu a potom još dvojicu, i pokopao ih na groblju u Koronici.

Prepoznao ih je jer mu je moj stariji brat delovao poznato.

Kada smo otišli na lice mesta gde su ubijeni, pronašli smo brojne tragove. Našli smo džemper, opuške, kašiku za obuvanje, čaure, par cipela koje su pripadale mom bratu. Činilo se vrlo verovatnim, gotovo dokazanim, da su tamo pobijeni. To uverenje je dobilo na težini kada nas je odveo na groblje na kom ih je pokopao. Tamo smo pronašli par cipela mog starijeg brata na gomili od oko još 40 cipela. Tamo su bile i cipele mog ujaka. Tu smo ustanovili povezanost, nastavak tragičnih dešavanja koja su nam potvrdila da su mrtvi.

Nakon što ih je odveo na groblje u Koronici, seosko groblje, tamo ih je pokopao. Naravno, pod pritiskom policije i vojske. Ubrzo je usledilo naređenje vrhovnog vođe Srbije da se teren počisti od leševa, jer je bila neka naredba ili neko pravilo... Postojalo je međunarodno pravilo koje je glasilo: "Ako nema leša, onda nema zločina." Na osnovu toga, Miloševićev diktatorski režim, smatrajući da "ako nema leša, onda nema zločina", preduzeo je taj korak i skoro 900 leševa je ekshumirano i prebačeno u Srbiju. To su oni čija sudbina još nije poznata.

Peti deo: Rekonstrukcija masakra

Ljuš: U Meji smo imali dva glavna mesta. Operacija je imala oblik potkovice, u obliku slova U. Tri strane su blokirane kako bi celokupno stanovništvo moglo da se usmeri u istom izabranom pravcu. Da bi se izvršilo nekakvo ubistvo, nekakav masakr. Sada ćemo posetiti donji deo, gde se smatra da je oko 200 ljudi pobijeno na jednom mestu; to su oni koje su odvojili od porodice.

Okupljeni su tu i pobijeni, povremeno na najokrutnije načine, a uglavnom tipičnim upucavanjem. Ima nekih posebnih slučajeva, gde su ljudi ubijani u svojim domovima, a onda spaljivani.

Ali je većina, na stotine, ubijena na dva mesta. A ta dva mesta bila su im poslednja mesta. Oni koji su preživeli uspeli su da ih izbegnu. Nije preživeo niko od onih koji su tamo otišli. Nemamo preživele svedoke masakra, ni jednog jedinog svedoka od 377 koji su tamo zaustavljeni. Niko nije preživeo.

Oko 30 tela je pronađeno na poljanama, u kućama, dok je nekih 320 tela nađeno u dvema masovnim grobnicama u Batajnici, BA03 i BA05. U BA2 pronađena je još jedna masovna grobnica, a sva tela su bila iz Meje. Nisu bila pomešana sa telima iz ostalih masakara. Istovremeno, u još jednoj masovnoj grobnici, BA05, pronašli su leševe iz Meje, iz masakra u Đakovici, iz Čabre, Ljubenića i Velike Kruše. Izgleda da su, nakon zatvaranja BA02 — jedne od grobnica — otvorili još jednu i napunili je leševima koji su pristizali sa preostalih mesta na kojima su ostala tela. Međutim, BA02 je sasvim bila ispunjena telima osoba ubijenih u Meji.

Sveukupni broj mrtvih u Meji za koje imamo evidenciju iznosi 377.

U njih spadaju tri žene; starica, sredovečna žena i devojčica.

Međutim, i dalje imamo neke informacije, pošto je ovo bilo ogromno odsečeno područje, da je bilo i drugih ljudi koji su bili prisutni a koji nisu bili ovdašnji meštani; a pošto ne znamo da su bili ovde, oni nisu uvršteni u statističke podatke. Ovo područje je bilo gusto naseljeno i mnogi su odavde pobjegli pre nego što smo proterani. Dakle, možda je bilo ljudi iz Drenice, Orahovca, ljudi za čije postojanje ne znamo a koji su, možda, ubijeni ovde, ali nam to i dalje nije poznato. Konačni spisak od 377 obuhvata opštine Dečani, Junik i Đakovica.

Šesti deo: Posle rata — povratak leševa

Ljuš: Udruženje je osnovano odmah po završetku rata, jer su ljudi već počeli da tragaju za članovima svoje porodice. Primetili smo da je svako imao nekoga ko se vodi kao nestao, sina, ćerku, supruga, suprugu, pa smo se skupili i uvideli da nam je potreban zajednički krug kroz koji ćemo proći ili da zajedno nekoga tražimo, pa smo osnovali udruženje. Nazvali smo ga po datumu kada se desio masakr, 27. april 1999, i po mestu gde je zločin počinjen, a to je Meja. Zatim smo saznali da skoro da nema nikakvih informacija. Do dana današnjeg poznato nam je vrlo malo, iako je ovaj masakr počinjen u režiji viših ešalona srpske vlasti.

Svakako da su prvo održani protesti, slati su zahtevi i održane diskusije sa tadašnjim Unmikom, sa Kforum, itd. Međutim, prvi rezultati, identifikacija prvih tela, čak i prve informacije koje smo dobili o jednoj osobi ili dvema osobama od onih 377 nestalih lica prispele su iz Haškog tribunala.

Tribunal je sproveo ekshumaciju u Batajnici, na obodima Beograda, na streljani Specijalne antiterorističke jedinice, SAJ. U normalnim okolnostima, niko nema pristup ovoj streljani, ali je Tribunal tamo pronašao dokaze, zajedno sa telima; našli su neke lične karte 2000/2001. Sve je to dokumentovano u Hagu. Tu smo saznali da je lična karta osobe iks pronađena u masovnoj

grobnici u Batajnici. Pošto nismo imali nikakve druge informacije, postalo nam je jasno da su neka tela iz Meje smeštena u Batajnici.

Takođe, 23. maja 2003. godine pristigao je prvi kontingent nestalih osoba identifikovanih u Srbiji. Toga dana smo sahranili 29 tela koja su identifikovana na groblju u Meji. Primopredaja tela je održana na Merdaru; srpski patolozi su doneli i predali tela. Tamo sam bio 19 puta, kako u ime udruženja, tako i samostalno. Tamo smo dobili imena identifikovanih, a zatim smo mi, porodice, organizovali sahrane.

Informacije o nestalim osobama morali smo da dostavimo glavi porodice. Bilo je vrlo teško, jer su neke porodice imale po sedmoro ili osmoro nestalih. Ako bi jedno telo stiglo, morali smo diskretno da tretiramo ostalih sedam ili osam nestalih, a u skladu sa potrebama i zahtevima porodice. U pitanju je vrlo napeta situacija, ali smo uspeli da sarađujemo i da se dogovorimo. Tako smo se organizovali najbolje što smo umeli; čekali smo na formalnu primopredaju tamo, na Merdaru, a zatim je rađena reidentifikacija.

U tih 19 primera kada su leševi dostavljeni, Kosovski zaštitni korpus je već bio formiran, pa su oni uz počasti organizovali prevoz do orahovačke mrtvačnice. Tamo je rađena reidentifikacija, a zatim je telo predato, to jest čim rođak potpiše odgovarajući dokument o primopredaji tela. Od tog trenutka pa nadalje, organizovanje sahrane je zavisilo od porodice. Odlučivali su da li će da ih sahrane pojedinačno ili kao grupu, a KZK je obezbedio prevoz za poslednji omaž, sve do stavljanja tela u grob. Bila je to velika bol ali, srećom, oni koji su pronašli članove porodice nalaze se u mnogo povoljnijoj situaciji. Međutim, 20 godina kasnije, neke porodice i dalje čekaju da pronađu svoje rođake i članove, pa se nalaze u vrlo teškom stanju.

Kada je u pitanju moja porodica, tri tela nisu došla odjednom. Dva su pristigla 2004, dok je drugi brat prenesen marta 2005. U tom kontingentu nalazilo se još 16 identifikovanih osoba. Ja, i lično i u ime udruženja, odlučio sam se da ih sahranim na šestu godišnjicu masakra. Sahrnili smo ih 27. aprila 2005, na šestu godišnjicu njihove smrti 27. aprila 1999.

Kada smo održali komemoraciju, iskoristili smo taj trenutak da olakšamo porodicama, da dođu da odaju poštu i pokopaju svoje. Bili smo počastvovani da su toga dana i pojedine žene iz Srebrenice došle. A to je bio jedan od najvećih masakara na Balkanu, sa 8.000 pobijenih. Moja porodica je ugostila neke od njih. Svakako da smo tada mnogo propatili. U gostima smo toga dana imali i Diogvardija, Džozefa Diogvardija (Joseph DioGuardi), koji je Meju u javnom govoru nazvao kosovskom Srebrenicom.

Dakle, prvi kontingent je poslat 2003, dok je poslednji kontingent... Naravno, uz jednu osobu ili dve osobe koje su identifikovane, jer je bilo primera da smo pokopavali po 45 tela odjednom. U poslednje 3-4 godine nije bilo identifikovanih. Međutim, pošto od 377 osoba, 16 još nije identifikovano, ovo možemo da nazovemo uspehom. U stvari, ovakav fenomen se nikada ne razreši stoprocentno. Problem nestalih lica nije ni u jednoj državi rešen do kraja.

Sedmi deo: Sećanje

Ljuš: Kada su nam tela stigla sa Merdara, pričali smo o tome šta ćemo sa njihovom odećom, sa ličnim stvarima koja su pronađena kod tela... Nešto od toga je vraćeno iz Srbije. Rođaci i članovi porodice, kako ja, tako i udruženje, odlučili smo da ih ne sahranimo, već da ih ostavimo za potrebe budućeg muzeja.

Vrlo smo nezadovoljni tretmanom odeće i tela pronađenih u Srbiji.

Zato smo se saglasili da oni postanu delom istorije, istorijskog pamćenja. Istovremeno, državni organi nisu pokazali nimalo obzira prema njima.

Ovde su mi cipele moja dva brata. Ovde, u sobi, ostavio sam one koje smo pronašli, ali smo one koji su došli iz Srbije iz nekog razloga prepustili državnim organima. Smatrali smo da će se država za njih zainteresovati, da bi buduće generacije mogle da vide šta se desilo u jednom deliću bolne kosovske istorije.

K2.0